

**До спеціалізованої ради ДФ 35.051.168
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1**

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України Горошко-Погорецької Лесі Миронівни – на дисертацію Романіва Михайла Григоровича на тему «Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Звичаєво-обрядові і світоглядні реалії є невід’ємною складовою духовного життя будь-якого етносу, а їхнє осмислення, дослідження і реконструювання дають змогу пізнати його історичне минуле, перейняти практичний життєвий досвід, зрозуміти морально-етичні засади й успадкувати духовні цінності, які спільнота зуміла витворити і зберегти впродовж тривалого часу.

В умовах глобалізаційних впливів, зростання раціонального світогляду та посилення урбанізації сучасна молодь зчаста затрачує розуміння доцільності дотримання багатьох обрядових дій, які донедавна були невід’ємною складовою життя старших поколінь їхніх сімей. А зважаючи на українські реалії впродовж останніх десяти років, коли в умовах воєнних дій носії традиції переміщувалися не лише в межах власної держави, але й далеко за її кордони, загроза втрати і розмивання національної ідентичності, яка є осердям нашої нації, зросла, як ніколи досі. А якщо до цього додати фізичне знищення багатьох музейних колекцій та історичних пам’яток, складно буде переоцінити актуальність

наукових досліджень, що мають на меті фіксацію, вивчення і осмислення тих культурних явищ, які є безпосереднім маркером такої ідентичності.

Річний календарний цикл традиційної обрядовості українців навіть в умовах військової загрози виявився тим стрижнем, який почав нанизувати новітні акценти традиційних обрядових явищ, водночас увиразнюючи, підсилюючи і актуалізуючи традиційне тло. Дослідження календарної звичаєвості українців різних локальних місцевостей, а також окремих явищ календарного кола привертало увагу низки дослідників. Однак наукові розвідки, які стосуються зимової календарно-побутової обрядовості жителів Покуття, досі поодинокі.

Отож, висновуючи перелічене, дисертаційна робота Романіва Михайла Григоровича має на меті частково заповнити етнографічну лакуну, якою нині є Покуття, відтак розгляд питання традиційно-побутових явищ зимової календарної обрядовості жителів цього етнографічного району є своєчасним, актуальним, а також має теоретичне і практичне значення, про що слушно йдеться у вступній частині дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення дисертації Романіва Михайла Григоровича є достатньо обґрунтованими, а отримані й сформульовані висновки – логічними, самостійними і закономірними.

Обґрунтування на високому рівні наукових положень, висновків, рекомендацій, що їх сформульовано у дисертаційному дослідженні, їхня ймовірність, поміж іншим, забезпечені таким:

- широтою і глибиною дослідницьких пошуків, а також продуманим формулюванням завдань роботи, що, своєю чергою, дало змогу досягти поставлену мету;
- структурною цільністю дисертаційної роботи, у якій кожен наступний розділ чи підрозділ є логічним продовженням попереднього;

- широкою джерельною базою за темою наукового дослідження (перелік використаних джерел і літератури містить 276 позицій);
- відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження спеціальності 032 Історія та археологія;
- достатньою географією та кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Високий рівень дисертаційного дослідження забезпечено якісним оволодінням і застосуванням здобувачем методології наукової діяльності. Мова про використання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, узагальнення, порівняльно-історичного, історико-типологічного, структурно-функційного аналізу, критичного аналізу джерел тощо).

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Достовірність отриманих результатів дисертаційної роботи, а також наукових положень, що їх висунув дисертант, підтверджується їхньою апробацією та схвальними відгуками на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження є підставою для висновку, що зазначену у вступі мету досягнуто, а визначені завдання успішно виконано. Це, своєю чергою, відображено в основних положеннях дисертації, що їх автор сформулював особисто.

Щодо наукової новизни роботи варто зазначити, що вона є комплексним науковим дослідженням зимового циклу календарно-побутової обрядовості покутян, а завдяки їй до наукового обігу введено великий масив нових польових етнографічних записів з означеної ділянки обрядовості з терену Покуття.

Окрім того, автор докладно проаналізував і виокремив низку звичаїв зимового календаря, які позначені виразною локальною специфікою досліджуваного терену (звичай «полазника», дівочі ворожіння на Андрія, святвечірній звичай

«поминальної миски», парубоча коляда з «плесом» у помешканнях з дівчатами на виданні, колядування з «козою», обряд «Маланка» з «плесом» для «дідів» і з рядженими-«ведмежками», ворожіння з «бичками» тощо).

Заслуговує на увагу також увиразнення автором поминальної складової різдвяно-водохресної обрядовості Покутського терену.

Дисертація містить низку інших слушних і ґрунтовних висновків та узагальнень. А їхній рівень, як і загалом ступінь наукової новизни роботи відповідає вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Про повноту викладених у дисертаційній роботі наукових результатів свідчить те, що її основні положення і результати викладено у 9 наукових публікаціях, 1 з яких – у науковому виданні України, що включений до категорії «А», 2 – у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 6 – в інших виданнях і збірниках матеріалів міжнародних наукових і науково-практичних конференцій.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Отримані у роботі результати наукового дослідження поповнюють досі відомі теоретичні і наукові аспекти розгляду питання зимової календарно-побутової обрядовості покутян, а обґрунтовані у ній теоретичні положення і висновки, а також практичні настанови можуть бути використані для подальших студій на досліджуваному терені, створення узагальнювальних праць про звичаєвість, традиції і світогляд українців загалом, написання художніх творів на теми обрядовості, підготовки радіо- і телевізійних проєктів із царини етнології та фольклористики.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертаційне дослідження Романіва Михайла Григоровича викладене із покликанням автора на використані джерела та літературу відповідно до чинного

законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. При використанні ідей, результатів і текстів інших авторів здобувач покликається на відповідні джерела та літературу належним чином. Відтак зміст дисертації та наукових публікацій, що їх залічено за її темою, засвідчує дотримання вимог щодо академічної доброчесності, а її порушень не виявлено.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення.

Дисертація складається з анотацій, вступу, п'ятих розділів, висновків, переліку використаних джерел та літератури, додатків. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з них основного тексту – 188 сторінок. Перелік використаних джерел та літератури містить 276 позицій (25 сторінок).

Структуру дисертації побудовано логічно, що, своєю чергою, сприяє розкриттю теми дослідження і вирішенню поставлених завдань. Дисертація відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759).

Анотація дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, у ній викладено основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає змогу цілісно уявити виконану дисертантом роботу.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Дисертація Романіва Михайла Григоровича на загал справляє дуже добре враження, беручи до уваги її наукову, науково-практичну значущість, актуальність, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість її результатів, а також можливість використання для подальших наукових студій. Водночас текст дослідження містить низку тез, які можуть бути дискусійними чи недостатньо чітко сформульованими. До зауваг можна залічити таке:

1. Дещо хаотичне вживання термінів «ворожіння», «гадання», «магічна дія», які в окремих контекстах є цілком синонімічними, а, отже, не потребують

дублювання, в інших уживаються як взаємозамінні, хоча й не є такими (с. 48, 49). Задля уникнення такої ситуації, вочевидь, доцільно було б подати короткий категоріальний апарат, аби читач розумів, у якому сенсі (вузькому чи широкому) здобувач уживає термін «ворожіння».

2. Не вдалося автору уникнути дублювання опису деяких звичаїв. Зокрема, мова про звичай купання колядників та щедрівників на Водохреще у різних розділах дисертації і аналіз його доцільності на основі низки літературних джерел (с. 132-133, 173-174).
3. Цитуючи Івана Біньковського щодо правдивості ворожіння з обрядовим годуванням тварин ритуальним печивом (с. 56), вочевидь, варто було б процитувати самих носіїв традиції стосовно їхнього ставлення до висліду таких мантичних дій.
4. Аналізуючи традиції світської коляди на Покутті у 20-30-х рр. ХХ ст., дисертант згадує про звичай колядувати на «Рідну школу» і «Просвіту» (с. 112), відтак добре було б провести паралель із сьогоденням, згадавши про сучасну коляду «на ЗСУ».
5. При розгляді звичаю писати над дверима і вікнами йорданські хрестики з тіста, замішеного на свяченій воді (с. 159-160), не згадано про подальше їхнє використання у лікувальній практиці, що увиразнило б і додатково проілюструвало б уявлення про лікувальні та оберегові властивості освяченої на Йордан воді.

Висловлені зауваги не знижують наукової вартості дисертаційної роботи і мають рекомендаційний характер.

Загальний висновок.

Дисертація Романіва Михайла Григоровича на тему «Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка)» є самостійною завершеною кваліфікаційною роботою, яка містить нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що сукупно вирішують конкретне наукове завдання, яке є істотним для історичної науки. Дисертація за актуальністю, ступенем наукової

новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 032 Історія та археологія, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502).

Отже, дисертант Романів Михайло Григорович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

старший науковий співробітник
відділу етнології сучасності
Інституту народознавства НАН України,
кандидат історичних наук

Леся ГОРОШКО-ПОГОРЕЦЬКА